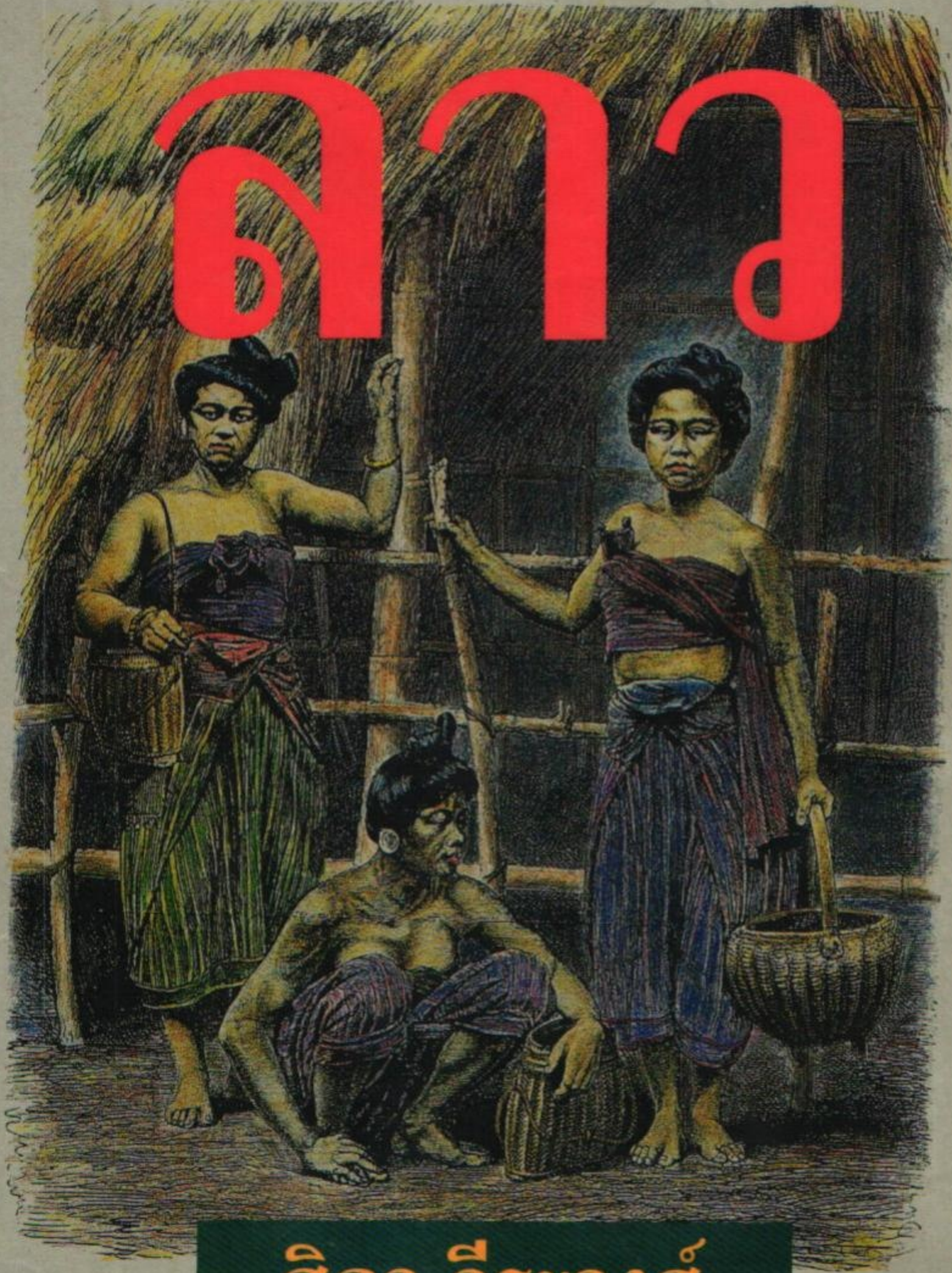


พิมพ์ครั้งที่ ๒

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ © สุจิตต์ วงษ์เทศ เขียนคำนำเสนอ  
ART & CULTURE

# ประวัติศาสตร์

# ลาว



**สีลา วีระวงส์**

นักปราชญ์ลาว : เรียบเรียง

สมหมาย เปรมจิตต์ : แปลเป็นภาษาไทย

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ  
ART & CULTURE

ประวัติศาสตร์

ลาว

มหาสิลา วีระวงส์

ผู้เรียบเรียง

สมหมาย เปรมจิตต์

ผู้แปล

ราคา ๒๗๐ บาท

(๔) ประวัติศาสตร์ลาว

ISBN 974-7121-57-3

**ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ**

## ประวัติศาสตร์ลาว

มหาสิลา วีระวงส์ : เรียบเรียง

สมหมาย เปรมจิตต์ : แปล

พิมพ์ครั้งแรก พฤษภาคม ๒๕๓๕

: สถาบันวิจัยสังคม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พิมพ์ครั้งที่สอง ธันวาคม ๒๕๓๕

สำนักพิมพ์ **มติชน**

บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)

๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล

ประชานิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๕๘๐ ๐๐๒๑, FAX 954 3167

จัดจำหน่ายโดย บริษัท งานดี จำกัด

โทรศัพท์ ๕๘๐ ๐๐๒๑ ต่อ ๓๒๑๐

FAX 589 7183

พิมพ์ที่

บริษัท พิมพ์แอนด์พริ้นท์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด

๔๐/๑ ถนนเทศบาลนมิตรใต้

ประชานิเวศน์ ๑ ลาดยาว

จตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๙๕๔ ๓๙๗๑-๘

นายไพโรจน์ สายท่อม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

ขรรค์ชัย บุนปาน

: ประธานกรรมการ

พงษ์ศักดิ์ พยัคฆิวิเชียร

: บรรณาธิการอำนวยการ

ณรงค์ จุนเจือศุภฤกษ์

: กรรมการผู้จัดการ

สุจิตต์ วงษ์เทศ

: บรรณาธิการและผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

สุมิตรา จันทร์เงา

: บรรณาธิการบริหาร

คณะบรรณาธิการที่ปรึกษา :

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์, มานิตย์ สังวาลเพ็ชร,

ทวีป วรดิลก, 'รงค์ วงษ์สวรรค์,

เสริมศรี เอกชัย, พลตำรวจเอกวสิษฐ

เดชกฤษ, เสถียร จันทิมาธร, เรืองชัย

ทรัพย์นิรันดร์, เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์,

อารักษ์ คคะนาท, ประพันธ์ ผลเสวก,

ไพบูลย์ วงษ์เทศ, ชูชาติ หมิ่นอินกุล

บรรณาธิการพิเศษ :

สุพจน์ แจ่มเร็ว, พงษ์ศักดิ์ ไพโรอังกฤษ

พิสูจน์อักษร :

วาสนา พุ่มพัตตุน, อรุณี เกียรติชัยนาม,

อนุลักษณ์ ศักดิ์สิงห์

หัวหน้ากองบรรณาธิการ :

สมบูรณ บุนนยดิษฐ์

กองบรรณาธิการ :

พนิดา สงวนเสรีวานิช, ภูวดล สุวรรณดี,

อพิสิทธิ์ ธีระจารุวรรณ, ณัชชา บัวธรรม,

รติมา ศรีสมาน, ดิถี รุ่งโรจน์นพคุณ

ช่างภาพ : สุรินทร์ มุขศรี, ชุมพล บัวแย้ม

ศิลปกรรม สุลักษณ์ บุนปาน,

สันติ ตีรอด, ชิน ดีผิว

# สารบัญ



คำนำของผู้แปล / สมหมาย เปรมจิตต์	(๑๓)
คำนำของผู้เรียบเรียง / สिला วีระวงส์	(๑๗)
คำนำเสนอประวัติศาสตร์ลาว	(๒๕)
ของ มหาสिला วีระวงส์ / สุจิตต์ วงษ์เทศ	

<b>๑ ภูมิประเทศ</b>	<b>๓</b>
มนุษยชาติโบราณในแหลมอินโดจีน	๖
๑. อาณาจักรทวารวดี หรือศรีวิชัย	๖
๒. อาณาจักรโคตบูร หรือพูนัน	๗
<b>๒ กำเนิดชาติลาว</b>	<b>๑๑</b>
กำเนิดคำว่า "ลาว"	๑๒
ความหมายของคำว่า "ลาว"	๑๕

(๖) ประวัติศาสตร์ลาว

<b>๓ อาณาจักรเดิมของลาว</b>	<b>๑๗</b>
เมืองลุง	๑๗
เมืองปา	๑๗
<b>๔ อาณาจักรลาวหนองแส หรือ น่านเจ้า</b>	<b>๒๑</b>
ขุนบรมราชาธิราช	๒๓
ขุนบรมราชาธิราชทรงตั้งเมืองกาหลงหรือเมืองแก่น	๒๔
ประเพณีลาวอาณาจักรหนองแส	๒๖
<b>๕ ราชอาณาจักรล้านช้าง</b>	<b>๓๕</b>
๑. รัชกาลพระเจ้าฟ้างุ้ม (พระยาฟ้าหล้าธรณี)	๓๙
เจ้าฟ้างุ้มเสด็จกลับประเทศลาว	๔๒
เจ้าเมืองพวนขออ่อนน้อม	๔๓
เจ้าฟ้างุ้มขึ้นเสวยราชย์	๔๕
ตีเมืองเชียงแสน	๔๖
เสด็จตีเวียงจันทน์	๔๘
เสด็จลงไปตีเอาเมืองร้อยเอ็ด	๕๐
ฉลองชัยอยู่เวียงจันทน์	๕๒
พระราชโอรสของพระเจ้าฟ้างุ้ม	๕๓
นำเอาพระพุทธรูปศาสดาลัทธิลังกาวงค์	๕๕
หรือหินยานมาจากประเทศเขมร	
พระบางประดิษฐานอยู่เวียงคำ	๕๗
๒. รัชกาลพระยาสามแสนไทไตรภูวนาถ	๖๑
๓. รัชกาลพระยาล้านคำแดง	๖๔
ความวุ่นวายเนื่องจากนางมหาเทวี	๖๕

๔. รัชกาลพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว	๖๗
เจ้าชายมุกกบฏ	๖๘
สงครามลาวกับแกว	๖๙
๕. รัชกาลพระเจ้าสุวรรณบัลลังก์ (ท้าวแทนคำ)	๗๒
๖. รัชกาลพระยาหล้าแสนไตรภูวนาถ	๗๓
๗. รัชกาลเจ้าชุมพู	๗๔
๘. รัชกาลพระเจ้าวิบูลราช	๗๔
๙. รัชกาลพระโพธิสารราชเจ้า	๗๖
๑๐. รัชกาลสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชเจ้า	๘๔
สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าตีนครเชียงใหม่	๘๘
ตั้งนครเวียงจันทน์เป็นราชธานี	๙๐
สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าของนางเทพกษัตริ	๙๓
พม่าตีเวียงจันทน์ครั้งที่ ๑	๙๖
ทรงสร้างธาตุหลวง	๙๗
เสด็จไปตีเมืองพิษณุโลกครั้งที่ ๑	๙๘
เสด็จไปตีเมืองพิษณุโลกครั้งที่ ๒	๑๐๐
ทัพพม่าตีเวียงจันทน์ครั้งที่ ๒	๑๐๓
เสด็จไปตีเมืององกาน	๑๐๕
๑๑. รัชกาลพระสุมังคลไอยโกโพธิสัตว์	๑๐๖
(พระยาแสนสุรินทร์ลือชัย) ครั้งที่ ๑	
พม่าตีเวียงจันทน์ครั้งที่ ๓	๑๐๘
๑๒. รัชกาลพระมหาอุปราชาวรังโส	๑๐๙
รัชกาลพระสุมังคลไอยโกโพธิสัตว์ ครั้งที่ ๒	๑๑๐
๑๓. รัชกาลพระยานครน้อย	๑๑๐
๑๔. รัชกาลพระหน่อเมือง	๑๑๐

(๘) ประวัติศาสตร์ลาว

๑๕. รัชกาลพระวรวงศาธรรมิกราช	๑๑๑
พระวรวงศาประกาศอิสรภาพ	๑๑๒
๑๖. รัชกาลพระอุปยุวราช	๑๑๔
๑๗. รัชกาลพระบัณฑิตโพธิสาร	๑๑๔
๑๘. รัชกาลพระหม่อมแก้ว	๑๑๔
๑๙. รัชกาลพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช	๑๑๗
จดหมายเหตุของชาวยุโรป	๑๑๘
๑. คณะท่านวันวุสตีออบ	๑๑๘
๒. คณะคุณพ่อเลอริอาและคุณพ่อมารินี	๑๒๐
พระนครเวียงจันทน์และพระราชวัง	๑๒๑
จารีตประเพณีและวัฒนธรรมลาว	๑๒๓

**๖ ประเทศลาวแบ่งออกเป็น ๓ อาณาจักร** **๑๓๓**

๑. อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์	๑๓๓
๑.๑ รัชกาลพระเจ้าองค์หล่อ	๑๓๓
๑.๒ รัชกาลเจ้านันทราช	๑๓๕
๑.๓ รัชกาลพระไชยองค์เว้ (พระไชยเชษฐาธิราชที่ ๒)	๑๓๖
๑.๔ รัชกาลพระเจ้าศิริบุญสาร	๑๓๗
พระบรมราชาแก้วเป็นกบฏ	๑๓๘
พระวรปิตาเป็นกบฏ	๑๔๐
พระเจ้าศิริบุญสารฟื้นฟูสัมพันธไมตรีกับไทย	๑๔๓
สงครามระหว่างลาวกับไทย	๑๔๗
๒. อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง	๑๕๓
๒.๑ รัชกาลเจ้ากิงกิสราช	๑๕๓
๒.๒ รัชกาลเจ้าองค์คำ (สมเด็จพระบรมชัตติยวงศา)	๑๕๔
๒.๓ รัชกาลเจ้าอินทโสม	๑๕๕
๒.๔ รัชกาลเจ้าโชติกะ	๑๕๕
๒.๕ รัชกาลพระเจ้าสุริยวงศ์	๑๕๖



๓. อาณาจักรจำปาศักดิ์สมัยเอกราช	๑๕๗
๓.๑ ประวัตินครจำปาศักดิ์ตามประวัติศาสตร์พูนัน	๑๕๗
อาณาจักรพูนัน	๑๕๘
ก. แคว้นกัมพูปุระ	๑๕๘
ข. แคว้นวิทยาปุระ	๑๕๘
๓.๒ ประวัตินครจำปาศักดิ์	๑๖๑
ตามประชุมพงศาวดารไทย	
๓.๒.๑ รัชกาลของพระเจ้าสร้อยศรีสมุทร	๑๖๓
๓.๒.๒ รัชกาลเจ้าไชยกุมาร	๑๖๔
<b>๗ อาณาจักรลาวทั้ง ๓</b>	<b>๑๖๗</b>
<b>อยู่ภายใต้การปกครองของไทย</b>	
๑. อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์	๑๖๘
๑.๑ รัชกาลพระเจ้านันทเสน	๑๖๘
๑.๒ รัชกาลพระเจ้าอินทวงศ์	๑๗๐
๑.๓ รัชกาลเจ้าอนุวงศ์	๑๗๐

(๑๐) ประวัติศาสตร์ลาว

พระเจ้าอนุทำการกู้อิสรภาพ	๑๗๓
๒. อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง	๑๗๔
๒.๑ รัชกาลพระเจ้าสุริยวงศ์	๑๗๔
๒.๒ รัชกาลเจ้าอนุรุธระ	๑๗๖
๒.๓ รัชกาลเจ้ามันธาตุราช	๑๗๖
๒.๔ รัชกาลเจ้าสุกเสริม	๑๗๗
๒.๕ รัชกาลเจ้านันทราช	๑๗๘
๒.๖ รัชกาลเจ้าอุ่นคำ	๑๗๙
๒.๗ รัชกาลเจ้าคำสูก (พระเจ้าสีกรินทร์)	๑๗๙
๓. อาณาจักรจำปาศักดิ์	๑๘๐
๓.๑ รัชกาลเจ้าไชยกุมาร	๑๘๐
๓.๒ สมัยพระเจ้าไชยขัตติยวงศา	๑๘๐
๓.๓ สมัยเจ้าหมาน้อย	๑๘๒
๓.๔ สมัยเจ้าราชบุตรโย้ย	๑๘๒
๓.๕ สมัยเจ้าสุย	๑๘๓
๓.๖ สมัยเจ้านาค	๑๘๓
๓.๗ สมัยเจ้ายุติธรรมธร (คำใหญ่)	๑๘๔
๓.๘ สมัยเจ้ายุติธรรมธร (คำสูก)	๑๘๔

๘ ไทยจัดการปกครองลาว ๑๘๓

(พ.ศ. ๒๓๒๒ - ๒๔๓๖)

ก. หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก	๑๘๙
ข. หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๙๐
ค. หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ	๑๙๒
ง. หัวเมืองลาวฝ่ายกลาง หรือภาคกลาง	๑๙๕
เมืองเชียงขวางและคึกฮ่อ	๑๙๘
เมืองเชียงขวางขึ้นต่อเวียดนาม	๑๙๙
เชียงขวางขึ้นต่อกรุงเทพฯ	๒๐๐

ศึกฮ่อ	๒๐๒
การปกครองของไทยในเวลาต่อมา	๒๑๕
๑. เขตหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก	๒๑๗
๒. เขตหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ	๒๑๙
๓. เขตหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ	๒๒๓
๔. เขตหัวเมืองลาวฝ่ายกลาง	๒๒๖
<b>๕ ฝรั่งเศสได้ดินแดนลาว</b>	<b>๒๓๓</b>
ฝรั่งเศสได้ดินแดนลาวทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง	๒๓๗
(ค.ศ. ๑๘๕๓)	
เรื่องพระยอดเมืองขวาง	๒๔๖
ฝรั่งเศสยื่นคำขาดต่อไทย	๒๕๒
สัญญาสงบศึกระหว่างไทยกับฝรั่งเศส	๒๕๘
สยามจัดการปกครองลาวทางฝั่งขวาใหม่(ลาวอีสาน)	๒๖๕
๑. มณฑลลาวพวน	๒๖๕
๒. มณฑลลาวกาว	๒๖๕
๓. มณฑลลาวกลาง	๒๖๖
ฝรั่งเศสกับอังกฤษทำสัญญายกสยาม	๒๖๙
ให้เป็นประเทศเป็นกลาง	
ลาวทางฝั่งขวาของไทย	๒๗๒
กบฏผีบาป ผีบุญ หรือผีบ้า ผีบุญ	๒๗๔
ฝรั่งเศสได้ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง	๒๘๕
อาณาเขตหลวงพระบาง	๒๘๕
อาณาเขตนครจำปาศักดิ์	๒๘๖
ฝรั่งเศสเอาเมืองด่านซ้ายแลกเปลี่ยนกับเขมร	๒๙๕
หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส	๒๙๖
สัญญาว่าด้วยการปักปันเขตแดน	๒๙๙

(๑๒) ประวัติศาสตร์ลาว



๑๐ ตอนที่ ๑ ประเทศลาว	๓๐๕
สมัยอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส	
ประเพณีหรือวัฒนธรรมชาวนครหลวงพระบาง	๓๐๗
ฝรั่งเศสจัดการปกครองลาว	๓๐๘
ตอนที่ ๒ สงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศส	๓๑๗
ตอนที่ ๓ การปกครองของฝรั่งเศสหลังปี ๑๙๔๑	๓๒๕
ตอนที่ ๔ ญี่ปุ่นยึดอินโดจีนและประเทศลาว	๓๓๔
ตอนที่ ๕ ฝรั่งเศสเจรจากับไทย	๓๔๓
รายชื่อเอกสารที่ใช้ค้นคว้า	๓๔๕

## คำนำของผู้แปล

เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ผู้แปลได้แปลประวัติศาสตร์ลาว เล่มหนึ่ง เรียบเรียงโดย “มหาสิลา วีระวงส์” ฉบับที่พิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๖ และได้พิมพ์โรเนียวเย็บเล่มออกเผยแพร่แก่ผู้ที่สนใจ โดยตั้งใจว่าจะพิมพ์ให้เสร็จสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง

ในปีเดียวกันนี้เองผู้แปลได้มีโอกาสไปประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้ปรารภถึงการพิมพ์ประวัติศาสตร์ ลาวที่ได้แปลไว้แล้วกับนางดารา กัลยา และนางดวงเดือน บุญญา วงศ์ ซึ่งเป็นทายาทผู้สืบท่องานที่มีลักษณะเดียวกับท่าน “มหาสิลา วีระวงส์” ผู้ล่วงลับไปแล้ว ทุกท่านยินดีให้พิมพ์เผยแพร่ และ บังเอิญนางดวงเดือน บุญญาวงศ์ ได้ต้นฉบับประวัติศาสตร์ลาว

ที่ผู้เรียบเรียงได้แก้ไขดัดแปลงใหม่เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๕ แต่ยังมีทัน  
จะได้พิมพ์ออกเผยแพร่ ท่านผู้เรียบเรียงก็มาถึงแก่กรรมเสียก่อน  
ฉบับที่เรียบเรียงใหม่นี้แตกต่างจากฉบับก่อนใน ๒ ประเด็น  
ใหญ่ คือ (๑) ไม่มีสำเนาพระราชสาส์น ศุภอักษร แลกเปลี่ยน  
ระหว่างไทยและลาว และสำเนาสมณสาส์นระหว่างพระสังฆราช  
เวียงจันทน์และพระสังฆราชกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นภาษาเก่าและเต็ม  
ไปด้วยภาษาบาลีและสันสกฤต และ (๒) ได้เพิ่มเติมเนื้อหาใหม่  
ซึ่งว่าด้วยอาณาจักรลาวภายใต้การปกครองของไทย ฝรั่งเศสได้  
ดินแดนลาว และประเทศลาวสมัยอยู่ภายใต้การปกครองของ  
ฝรั่งเศส ส่วนนอกนั้นมีข้อความไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก

ในการแปลประวัติศาสตร์ลาวทั้งสองฉบับนี้ ผู้แปลได้ยึด  
สำนวนเดิมเป็นหลัก ถ้าที่ไหนมีถ้อยคำสำนวนและศัพท์ไม่ตรงกัน  
จึงได้แปลเป็นภาษาไทย ส่วนข้อความในวงเล็บและเชิงอรรถเป็น  
ของผู้เรียบเรียง ซึ่งผู้แปลได้ดัดแปลงบ้างในเรื่องของชื่อเมือง ให้  
ถูกต้องกับชื่อที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และจังหวัดที่เมืองนั้น ๆ สังกัด  
เพราะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลังจากมีการยกฐานะอำเภอขึ้น  
เป็นจังหวัด ปีที่ใช้ในต้นฉบับใช้ปีทางคริสต์ศักราช ซึ่งผู้แปลได้  
เทียบเป็นพุทธศักราชไว้ด้วยเพื่อความสะดวกในการอ่าน นอกจากนี้  
นี้ยังมีการอ้างอิงปีทางจันทรคติในต้นฉบับหลายแห่ง ผู้แปลได้เทียบ  
เสียงให้ตรงกับปีของล้านนา

ผลอันใดก็ตามที่จะพึงเกิดมีเพราะหนังสือนี้ ขอให้ถือว่าเป็น  
เพราะความพากเพียรของท่าน “มหาสิลา วีระวงส์” ผู้รจนา  
ประวัติศาสตร์เล่มนี้แต่ผู้เดียว ส่วนลิขสิทธิ์และผลกำไรที่จะได้จาก  
การจำหน่ายหนังสือเล่มนี้ ตกเป็นของทายาทโดยชอบธรรมของ

ผู้เรียบเรียง โดยจะนำไปสมทบกองทุนมูลนิธิ “สิลา วีระวงส์”  
ที่นครเวียงจันทน์

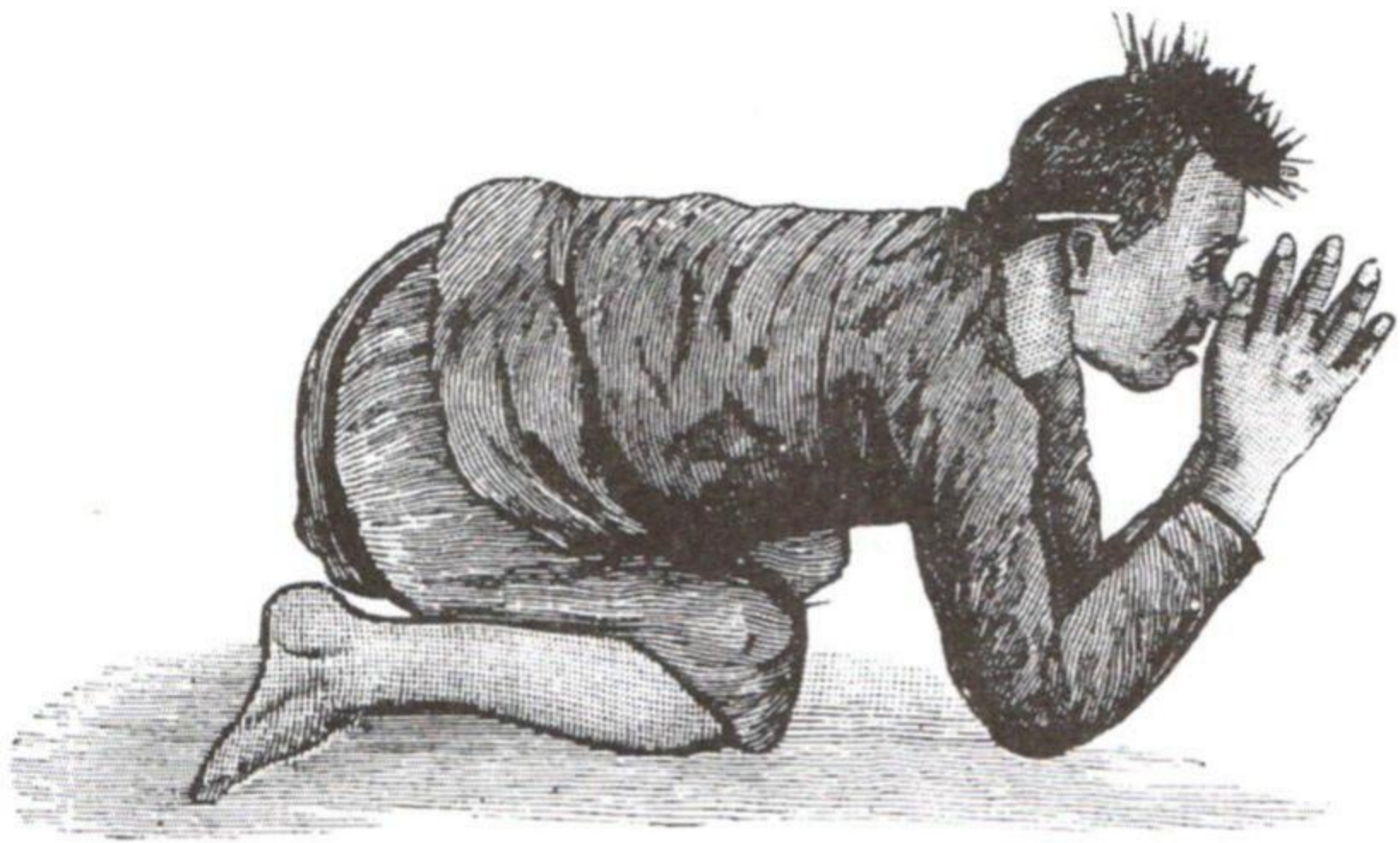
ผู้แปลขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์  
รุ่งเรืองศรี ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านงานจัดพิมพ์ต้นฉบับด้วย  
คอมพิวเตอร์ตลอดทั้งเล่ม และนางดวงเดือน บุญญาวงศ์ ที่ได้  
มอบต้นฉบับที่ผู้เรียบเรียงได้แต่งไว้ก่อนถึงแก่กรรม และได้ช่วย  
ตรวจแก้ข้อความที่ตกหล่นและผิดพลาดให้ด้วย

สมหมาย เปรมจิตต์

พฤษภาคม ๒๕๓๕

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา  
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่  
เชียงใหม่

(๑๖) ประวัติศาสตร์ลาว



ลาว (ภาพเขียนลายเส้นโดยชาวยุโรปสมัยรัชกาลที่ ๕)

## คำนำของผู้เรียบเรียง

หนังสือประวัติศาสตร์ลาวนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้พิมพ์มาแล้วครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. ๑๙๕๖ (พ.ศ. ๒๕๓๙) ในการพิมพ์ครั้งนั้นยังผิดพลาดขาดตกบกพร่องอยู่มาก เพราะเป็นการพิมพ์ครั้งแรก อนึ่ง การพิมพ์ประวัติศาสตร์ลาวทั้งหลายและการค้นคว้าในเวลานั้นก็ยังไม่ละเอียดและกว้างขวางพอ มาบัดนี้ได้ค้นคว้าและพิมพ์เพิ่มเติมอีก จึงได้แก้ไขในส่วนที่เห็นว่าผิดพลาดหลายแห่งดังนี้

๑. บทที่ ๑ หรือบันทัดเกี่ยวกับภูมิประเทศ ต้นฉบับที่พิมพ์ครั้งแรกเสียหาย จึงได้แต่งขึ้นใหม่ แต่เนื้อหายังคงอยู่ตามเดิม
๒. บทที่ ๕ อาณาจักรล้านช้าง ตอนกล่าวถึงการสร้างธาตุศรีสองรักว่า สร้างในสมัยพระเจ้าสุริยวงศา ค.ศ. ๑๖๕๐ (จ.ศ.

๑๐๐๒) นั้นผิด อันที่จริงสร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ปี ค.ศ. ๑๕๖๐ (จ.ศ. ๙๒๒) ที่ผิดนั้นก็เพราะเวลาค้นคว้าครั้งแรก เห็นเลขศักราชแต่เพียงเลข ๒ จึงเข้าใจว่าเป็น จ.ศ. ๑๐๐๒ อันเป็นสมัยของพระเจ้าสุริยวงศา

๓. ในตอนที่ว่า เจ้าชุมพู เจ้าบุญชู และเจ้าสุริยกุมาร เป็นโอรสของเจ้าต่อนคำนั้น ในหนังสืออุรังคธาตุดอกว่า เป็นโอรสของพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราช

ในการเขียนประวัติศาสตร์ลาวนี้ ข้าพเจ้าได้ค้นคว้าจากหนังสือต่าง ๆ หลายฉบับ ดังมีบัญชีแจ้งอยู่ท้ายหนังสือนี้แล้ว แต่ส่วนใหญ่อันเป็นเนื้อหาได้เอามาจากหนังสือขุนบรม อันเป็นหนังสือประวัติลาวแต่เดิม เขียนเป็นอักษรธรรม

หนังสือตำนานขุนบรมนี้ สังเกตเห็นว่า ได้แต่งสืบต่อกันมาถึง ๕ ครั้ง หรือ ๕ ฉบับ คือ

๑. ฉบับที่ ๑ หรือ ครั้งแรก แต่งขึ้นในสมัยพระเจ้าวิบูลราช ประมาณปี พ.ศ. ๒๐๔๖ - ๒๐๔๗ (ค.ศ. ๑๕๐๓ - ๑๕๐๔) ผู้แต่งคือพระมหาเทพหลวง กับพระมงคลสิทธิ โดยความเห็นชอบของพระเจ้าแผ่นดิน ดังมีข้อความกล่าวไว้ในตอนท้ายของหนังสือฉบับนี้ว่า "ตำนานขุนบรมนี้พระมหาเทพหลวงเจ้าอันเป็นธรรมเสนาตนพ็อยู่วัดวิบูล ทั้งมหามงคลสิทธิเจ้า ตนเป็นธรรมเสนาเจ้าตนน้อง ทั้งเจ้าแผ่นดินกับเสนาทั้งหลาย พร้อมกันสร้างไว้ให้เป็นไปตราบเท่า ๕ พันวัสสา" ดังนี้ หนังสือนิทานขุนบรมฉบับแต่งครั้งแรกนี้จบลงเพียงสมัยของพระเจ้าวิบูลราชนั่นเอง

๒. ฉบับที่ ๒ หรือ ครั้งที่ ๒ แต่งในสมัยของพระยาแสนสุรินทร์ ขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดินในนครเวียงจันทน์ ประมาณ พ.ศ.

๒๑๑๐ (ค.ศ. ๑๕๖๗) ผู้แต่งเข้าใจว่าเป็นพระอริยวังโส เพราะหนังสือฉบับนี้มีข้อความจบลงเพียงสมัยของพระยาแสนสุรินทร ดังมีข้อความกล่าวไว้ในตอนสุดท้ายว่า “ทั้งหลายจึงให้พระยาแสนสุรินทรรักษาเมืองได้ปีหนึ่ง พระยาแสนจะเป็นเจ้าแผ่นดิน พระยาจันคัดค่าน พระยาแสนเลยฆ่าพระยาจันเสีย และขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดิน หนังสือขุนบรมราชาธิราชเจ้าผู้มีบุญ หากได้เขียนไว้สืบ ๆ มาหลายชั่วคน ตั้งแต่ขึ้นไปภายหน้า นักปราชญ์ทั้งหลาย ผูกใจ ประสงค์เพิ่มเติมสืบต่อแต่นี้ไปให้กว้างขวาง ก็จงเพิ่มเติมตามที่รู้เห็นนั้นเทอญ แผ่นดินนี้ไม่มีตำนาน จงแต่งสืบต่อไปเทอญ” ดังนี้ ข้อความนี้แสดงว่าเป็นสมัยของพระยาแสนสุรินทรแท้ ในข้อที่สันนิษฐานว่า พระอริยวังโสเป็นผู้แต่งนั้น เห็นว่าท่านผู้นี้เป็นนักแต่งคนสำคัญในเวลานั้น ท่านได้แต่งหนังสือหลายเรื่อง เช่น ตำนานพระแก้ว พระแซกคำ หนังสือเรื่องจันทพานิช และหลักสวดมนต์น้อย ที่พระสงฆ์ลาวใช้สืบมาจนทุกวันนี้ เป็นต้น ตำนานพระแก้ว พระแซกคำ แต่งเป็นภาษาบาลี แปลยกศัพท์ และเนื้อหาก็คือประวัติศาสตร์ลาว ตั้งแต่สมัยพระโพธิสารราช จนถึงสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชลงมาตั้งนครเวียงจันทน์เป็นราชธานี

๓. ฉบับที่ ๓ หรือ ครั้งที่ ๓ มีข้อความมาจบลงในสมัยพระหม่อมแก้วขึ้นเสวยราชย์ เมื่อ ปี จ.ศ. ๙๘๙ (ค.ศ. ๑๖๒๗) ใครเป็นผู้แต่งไม่ปรากฏ

๔. ฉบับที่ ๔ หรือ ครั้งที่ ๔ คงแต่งในสมัยของพระไชยองค์แก้ว หรือพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ ๒ ระหว่างปีจุลศักราช ๑๐๖๗ (ค.ศ. ๑๕๐๕ - ๑๕๐๘) ใครเป็นผู้แต่งไม่ทราบ แต่มีข้อ

ความที่กล่าวไว้ในตอนท้ายว่า “บัดนี้ เรายังมักให้แบ่งตำนานเมืองทั้ง ๕ หัวเล็ก ทั้งเมืองกอง (พอง) เมืองพั่ว ทั้งตำนานเมืองแสน เมืองนคร ทั้งดินแทน ดินเชียง เชียงกาง แดนดินและขอบด้านทั้งมวลให้แจ้งดีแท้แล ผู้ใดจักเป็นชื่อเมือง ตาเมืองเป็นเอก เป็นท้ายเมือง ให้มองดูตั้งแต่ต้นจนถึงปลายแล้วจึงแบ่งไว้เถิด ศักราชได้ ๖๗ ตัว (จ.ศ. ๑๐๖๗) ปี เดือน ๓ เพ็ง วัน ๔ ยามแกล้งเที่ยง สัพพันญู พระบางเจ้าเสด็จจากวิบูลมหาสถานไปขึ้นเรือที่ท่าเมือง ถึงจันทบุรีเดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ วันอังคาร ยามเที่ยงวัน อารานากลับไปยังวัดป่าสักหลวง ศักราช ๗๐ ตัว (จ.ศ. ๑๐๗๐) เดือน ๙ ขึ้น ๔ ค่ำ วัน ๗ ยามกลองาย ปีกัดเช้า พระเกษาธาตุเจ้า เสด็จมาเมตตาเพี้ยศรีสุธาขีนาลังการพัวเมียอยู่ในถุงเป้ง (ถุงเงิน) อันเอาไปไว้บนหัวนอน ที่รักษาพระบางอยู่วัดป่าสักหลวง เพี้ยศรีสุธาแก่ถุงจะเอาเงินซื้อขันทอง ยกสามเณรเป็นพระจึงเห็น แล้วเอาไปดูต่อหน้าสมเด็จพระราชาครูเจ้าโรงคำ ยามกลองแลง ฟ้ำลั่นบนหัวครึ่งหนึ่ง จึงเอาผอบแก้วใส่เกษาธาตุ เอาครอบแก้วใสและถ้วยแก้วใสอีก ยามค่ำจึงนำไปไว้ที่พระบางได้ ๒ ค่ำ จึงนำไปหาราชครูเจ้าวัดจันทน์ ได้ ๒ ค่ำ ราชครูเจ้าวัดจันทน์ และเพี้ยศรีสุธา จึงนำไปถวายพระไชยเชษฐาธรรมิกราชาธิราชเจ้า พระองค์สักการะแล้วให้นำกลับมาไว้กับพระบาง แล้วเรียไรทองคำได้ ๘ บาท นากเบี้ยหนึ่งตีรูปพระเจดีย์ใส่เกษาธาตุไว้กับพระบางเจ้านั่นแล” ดังนี้

ฉบับที่ ๕ หรือ ครั้งที่ ๕ กล่าวถึงข้อความตั้งแต่ต้น มาจบลงในสมัยพระเจ้ามังนธาตุราชแห่งนครหลวงพระบาง อันเป็นสมัยที่ประเทศลาวเสียอิสรภาพให้แก่ประเทศไทย ผู้แต่งชื่อหัว

พันเมืองบูน แต่งที่ท่าเมืองเพชรไชย (พิชัย) เมื่อ จ.ศ. ได้ ๑๒๑๘ (ค.ศ. ๑๘๕๖) ดังมีข้อความว่า “ศักราชได้ ๑๘ ตัวปีเมิงได้ เดือนยี่ ออกใหม่ ๒ ค่ำ หัวพันเมืองบูนรจนาทที่ท่าเมืองเพชรไชย ไว้กับโลกแล” ดังนี้

ต่อจากข้อความนี้มา ก็มีจดหมายเหตุย่อบอกเหตุการณ์ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชสวรรคต ปีจุลศักราช ๑๐๕๗ เป็นต้นมา จนถึงจุลศักราช ๑๒๐๙ (ค.ศ. ๑๘๔๗) ในปีนี้ บอกว่า “ไทลาวยวน ขึ้นตีเมืองพวน ได้อาณาเมืองพวนไปอยู่ บางกอก” ดังนี้

ตำนานขุนบรมทั้ง ๕ ฉบับดังกล่าวมานี้ ฉบับที่ ๑ กับฉบับที่ ๒ มีข้อความในตอนกล่าวถึงเจ้าฟ้าร่มกฤษัษบหนีต่างจากฉบับอื่นมาก ดังจะนำมาเล่าสามสี่ตอน ดังนี้

(๑) ตอนถูกขับหนีจากเมือง กล่าวไว้ดังนี้ “เขาจึงเอายา หลวงโง่มมาเป็นเจ้าแผ่นดิน มีลูก ๙ คน ผู้หญิง ๔ คน ลูก ๙ คนนี้เราจะไม่พูดถึง จะขอพูดถึงเฉพาะผู้ที่กินเมืองแทนหลวงโง่ม เท่านั้น (เห็นจะเป็นเจ้าฟ้าเงี้ยว) เขาจึงเอายาคำเฮี้ยวผู้เป็นพี่ชาย มาเป็นเจ้าแผ่นดิน ยาคำเฮี้ยวมีลูก ๔ คน เป็นชาย ๒ คน หญิง ๒ คน คนสุดท้ายมีพี่น้อง ๓๓ ซึ่งตั้งแต่อยู่ในท้อง เสนาทั้งหลายกล่าวหาว่าเป็นเสนียดจัญไร จักแพ้บ้านแพเมือง ดังนั้น เขาจึงเอาใส่แพลอยน้ำเสีย เอาเข้าใช้ทั้งมวลใส่แพไปด้วย” ดังนี้

(๒) ตอนจะกลับจากเมืองเขมร กล่าวไว้ดังนี้ “นับแต่เติบโตใหญ่มาได้ ๓ ปี ไทลเสียปีหนึ่ง จึงมารอดทำพระสมันต์ พระเลียงไว้ ๓ ปี พระยานครจึงเอาไปเลียงได้ ๗ ปี ทั้งหมดเป็น ๑๔ ปี พระยานครจึงให้ลูกสาวได้ ๒ ปี พระยานครจึงเอาหมอ ไทรทั้งหมดมาดูชะตาและนักขัตฤกษ์เมืองล้านช้าง หมอจึงทาย

# ຂໍໂທດຫຼາຍໆ

ປຶ້ມຫົວດັ່ງກ່າວ ຍັງບໍ່ສາມາດນຳ  
ມາເຜີຍແຜ່ໄດ້ ເນື່ອງຈາກຍັງບໍ່  
ໄດ້ຮັບການອະນຸຍາດໃຫ້ເຜີຍແຜ່  
ໄດ້ຢ່າງເປັນທາງການເທື່ອ...

ດ້ວຍຄວາມຮັກແພງ